

Bismillahirrahmanirrahim

(İyiliği sonsuz, ikramı bol Allah'ın adıyla)

Yayın No: 39

Kur'ân'ın Öğrettiği Kavramlar Serisi: 6

TASDİK

Dr. Fatih ORUM

Yayın Yönetmeni

Hasan Mustafa ARSLAN

Mizanpaj

Burak Oğuz Belen

Kapak

Hilmi Dinç Üvendir

1. Baskı

Şubat, 2017

ISBN: 978-975-2423-01-5

SÜLEYMANİYE VAKFI YAYINLARI

Hoca Gıyaseddin Mah. Şifahane Cad. No:14

34134 Fatih/ İstanbul

Tel: 0 (212) 513 00 93- Fax: 0 (212) 511 21 69

www.suleymaniyevakfi.org

Yayıncı Sertifika No:12628

Baskı ve Mücellit

Vizyon Basımevi

İkitelli Org. San. Bölğ. Deposite İş Merk.

A 6 Blok Kat: 3 No: 309 Başakşehir/İST

Tel: 0212 671 61 51 Fax: 0212 671 61 52

Genel Dağıtım: Süleymaniye Vakfı İktisadi İşletmesi

Hoca Gıyaseddin Mah. Şifahane Cad. No:14

34134 Fatih/ İstanbul

Tel: 0 (212) 513 00 93- Fax: 0 (212) 511 21 69

Copyright © 2017, Süleymaniye Vakfı Yayınları 2017

Bu eserin tüm hakları Süleymaniye Vakfı Yayınları'na aittir. Yayıncının izni olmaksızın tümüyle veya kısmen yayınlanamaz, kısmen de olsa fotokopi, film vb. tekniklerle çoğaltılamaz ve elektronik ortamlarda yayınlanamaz.

Kur'ân'ın Öğrettiği Kavramlar Serisi - 6

TASDİK

Dr. Fatih ORUM

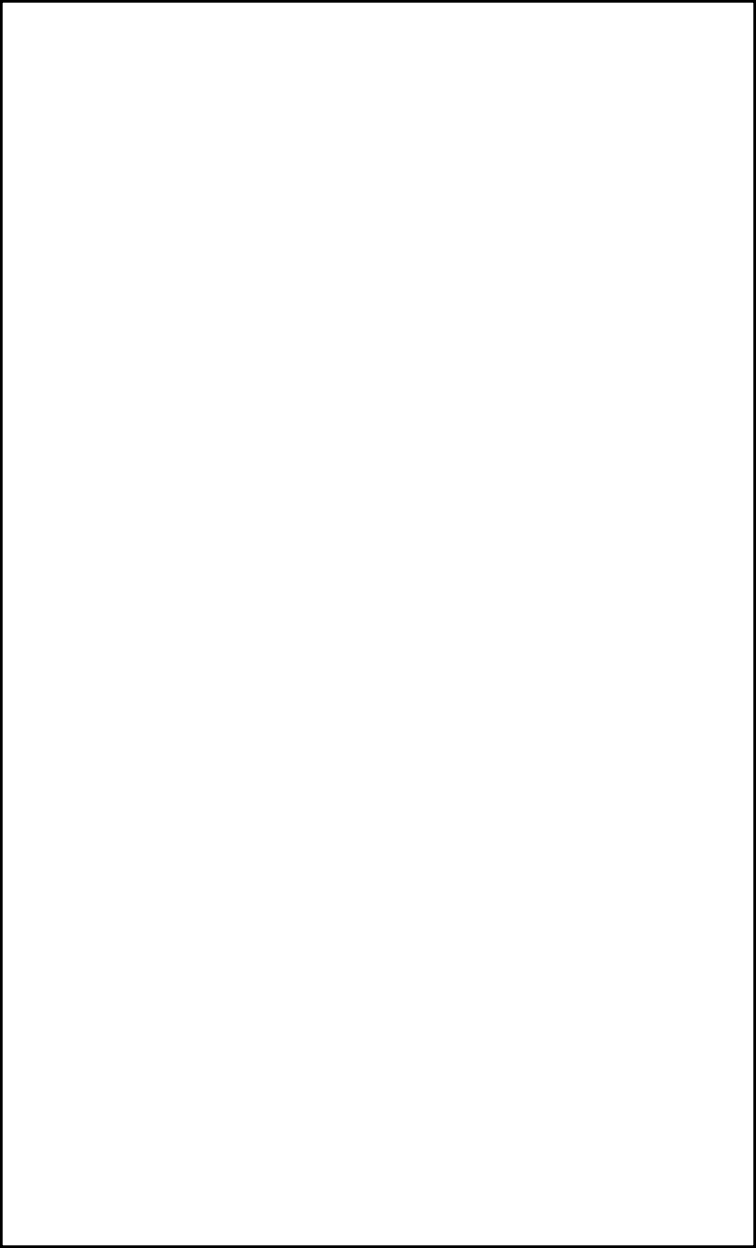
Dr. Fatih Orum

1975 Eskişehir doğumlu. İlkokuldan sonra Eskişehir Ziya Paşa Kur'ân Kursu'nda hafızlığını tamamladı. 1995'te Eskişehir İmam Hatip Lisesi'nden, 2000 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2008 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Klasik Fıkıh Kaynaklarındaki Kıyas Anlayışının Kur'an Açısından Değerlendirilmesi" isimli tezi ile doktorasını tamamladı. Evli ve iki çocuk babası olan Fatih Orum halen M.E.B. bünyesinde öğretmenlik yapmaktadır.

e-posta: fatihorum75@gmail.com

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
TASDİK	9
1. Giriş	9
2. Tasdik Kelimesinin Anlamı.	11
3. Geleneksel Tasdik Anlayışı.	15
4. Kur'an'da Tasdik Kavramı	19
a. Kur'an'da Tasdik Kelimesi	19
b. Kur'an'da Musaddik Kelimesi	22
b.1. Musaddik Kitap Vurgusu	23
b.2. Musaddik Rasul Vurgusu.	26
c. Isr Kavramı	26
d. Kur'an'da Tasdik Örnekleri	39
e. Rasulullah'ın Söz ve Uygulamalarında Tasdik Kavramına Yapılan Vurgular	40
e.1. Rasulullah'ın Sözlerinde Tasdik.	41
e.2. Rasulullah'ın Uygulamalarında Tasdik	41
5. Sonuç	45
KAYNAKÇA	49

ÖN SÖZ

Nebiler ve onlara verilen kitapların meşruiyeti büyük oranda tasdik ilişkisine dayanır. Kendinden öncesini tamamen yok sayan, geçersiz kılan bir nebîye insanların tabi olma yükümlülüğü yoktur. Dolayısıyla; yeni bir nebî gelene kadar önceki şeriatın gereklerini yerine getiren kimselerin, gelen nebîye tabi olduktan sonra şer'î ahkama dair hayatlarında köklü değişiklikler beklenemez. Mesela; Muhammed (a.s.)'a tabi olana kadar, zina etmeyen, faiz yemeyen, içki içmeyen bir Ehl-i kitabın, Muhammed (a.s.)'a tabi olduktan sonra, herhangi bir vahiy henüz inmediği gerekçesiyle bu konularda bir ara dönem yaşayıp tüm bu hususlarda serbest olduğu, yani isterse zina edip faiz yiyeceği, içki içip abdestsiz namaz kılabileceği düşünülebilir mi? Yeni bir nebîye tabi olanların, şer'î hükümler hususunda önceki şeriatın kopuk bir ara dönem yaşadıklarını düşünebilmek, bu insanların nebî olduğundan emin olmadıkları birine tabi olacak kadar büyük bir riski göze aldıklarını ka-

bul etmek anlamına gelir ki samimi hiçbir mümin böyle bir şey yapmaz. Tabi olduğu şeriat uyarınca haram olduğu için içki içmeyen ama son nebîye tabi olduktan sonra kendisine içkinin haramlığı hususunda herhangi bir âyet inmediği söylendiği için içki içen bir mümin olabilir mi?

Elinizdeki çalışmada ilahi kitaplar arasındaki iribatın adı olan ancak gelenekte ihmal edilen tasdik kavramına dair genel bir çerçeve çizilecektir. Böylelikle öncesi olmayan din algısının ya da din adına her şeyin miladi 610 yılından itibaren başlayıp tamamlandığına dair düşüncenin yeni baştan değerlendirilmesine zemin hazırlanacaktır.

Dr. Fatih Orum

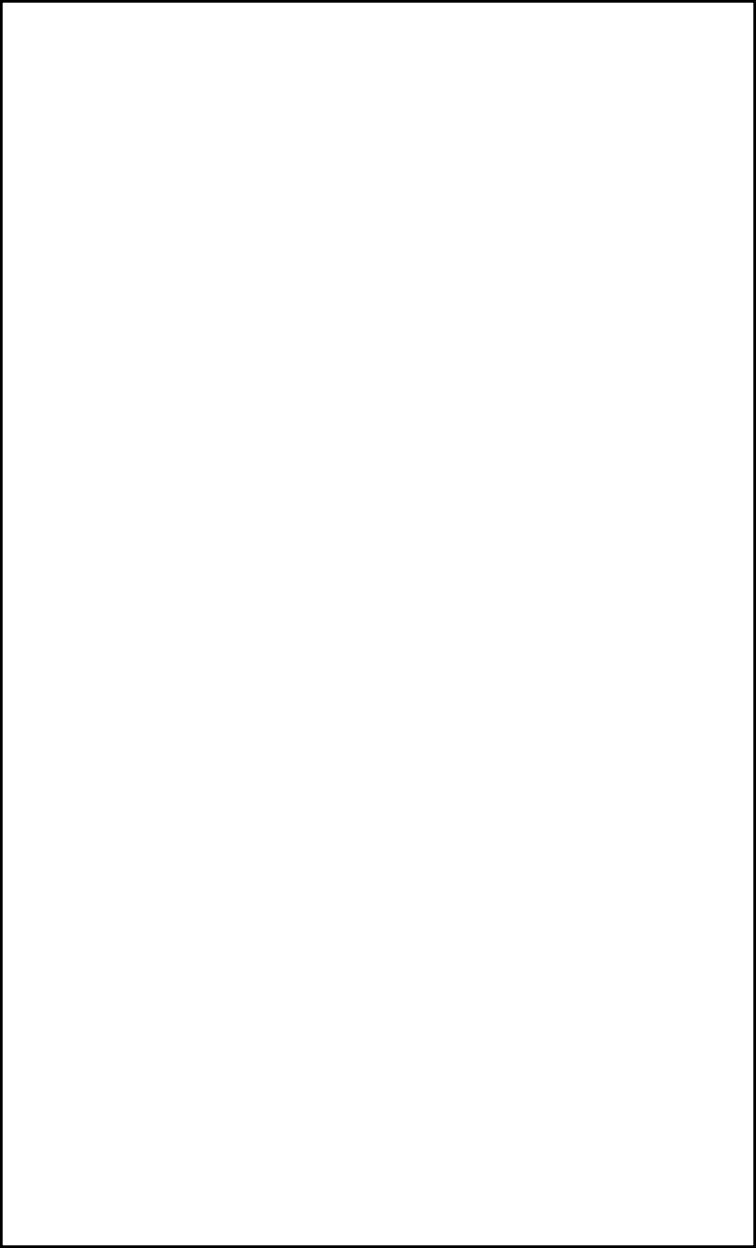

TASDÎK

[التصديق]

1. Giriş

Kur'ân'ı ve onun iniş sürecini doğru anlamada önemli gördüğümüz kavramlardan birisi de “tasdîk”tir. Bu bölümde tasdîk kavramının gelenekte ne şekilde ele alındığına kısaca değindikten sonra bu kelimenin Kur'ân'daki kullanımlarını tespit etmeye çalışacak, sonrasında da bu kavramın konumuz açısından önemine değineceğiz. Ancak tüm bunlardan önce kelimenin kökeni ve kullanım alanlarına dair kısa bir bilgi vermek istiyoruz.

2. Tasdîk Kelimesinin Anlamı

“Tasdîk” kelimesinin kök harfleri “s-d-k” (ص د ق) dır. Müteaddi yani geçişli olan ve iki meful (nesne) alabilen bu fiil, sözlüklerde “doğru söylemek, sözünde durmak, samimi olmak, içten sevmek, doğru haber vermek, güçlü olmak, cesaret göstermek” anlamlarına gelir.¹ Fiilin “s-d-k” (ص د ق) şeklindeki kök halinin, herhangi bir şeydeki kuvvete delalet ettiğine, doğrunun yalan karşısında güçlü olması sebebiyle de, doğru söylemenin, “güç” anlamına gelen “ص د ق = s-d-k” kökünden türemiş olduğuna dikkat çekilir.²

Fiilin Kur’ân’daki sülasi kullanımları “doğru söylemek, sözünde (vadinde) durmak” anlamı etrafında yoğunlaşır³ ve fiil bu yönüyle yalan söylemenin zıddı olarak kullanılır.⁴ Bu fiilin sülasi kalıbının

---

1 İbn Manzûr, Lisânü’l-‘Arab, “s-d-k” md.

2 Ebu’l-Huseyn Ahmed İbn Fâris b. Zekeriyya (ö. 395/1004), Mu’cem-u mekâyis fi’l-luğa, Mısır, 1969, “s-d-k” md.

3 Bakara 2/177; Âl-i İmrân 3/95, 152; Mâide 5/113; Enbiyâ 21/9; Ankebût 29/3; Ahzâb 33/22, 23; Ya Sin 36/52; Zümer 39/74.

4 Tevbe 9/43; Yusuf 12/26; Naml 27/27.

en çok kullanılan mastarı olan “sıdk” (الصدق), “doğru söylemek, doğruluk” anlamına gelir. Kelime Kur'ân'da farklı kelimelerin muzafun ileyihi (tamlananı) yapılarak kendisine izafe edilen şeyin doğruluğunu, gücünü göstermede kullanılmıştır.⁵ Süslası kalıbın ism-i fâili olan “sâdık” (صَادِق) kelimesi, “doğru söyleyen, sözünde duran, doğru” anlamına gelir ve Kur'ân'da da bu anlamda kullanılır.⁶ Kelimenin Kur'ân'da “Sözünde duran, verdiği sözün gereğini yapan kimse” anlamındaki kullanımlarında, ellerindeki kitabı tasdîk eden bir rasûl geldiğinde ona inanıp yardım etme sözünü yerine getiren kişi anlamında bir derinliğe sahip olduğu da görülür.⁷

“S-d-k” (ص د ق) harflerinden türetilmiş olan fiil tef'îl babında (صَدَّقَ) “doğrulamak, onaylamak, tasdîk etmek” anlamına gelmektedir. Bu yönüyle kelime Kur'ân'da “yalanlamak (tekzib etmek)” anlamındaki “كَذَّبَ” fiilinin zıddı olarak kullanılır. Tef'îl babından mastar olan “tasdîk = تصدِّق” kelimesi Kur'ân'ın, kendinden önceki kitabı onaylaması anlamında Kur'ân'da iki defa geçmekte-

5 Yunus 10/2, 93; İsrâ 17/80; Meryem 19/50; Şu'arâ 26/84; Kamer 54/55.

6 Yusuf 12/17, 27, 51; Zâriyât 51/5; Mâide 5/119; Ahzâb 33/8, 24.

7 Hucurât 49/15; Haşr 59/8.

dir.⁸ Bu babın ism-i fâili olan “musaddık = مصدق” kelimesi de “doğrulayan, onaylayan, tasdîk eden” anlamında Kur’ân’da, gerek kitapların gerek rasullerin sıfatı ve hâli konumunda yirmiye yakın yerde geçer.⁹ Yine aynı babdan sıfat-ı müşebbehe ve ism-i fâil olarak gelen “sıddık = صدیق” kelimesi de doğru kişi ve tasdîk eden anlamında Kur’ân’da kullanılır.¹⁰

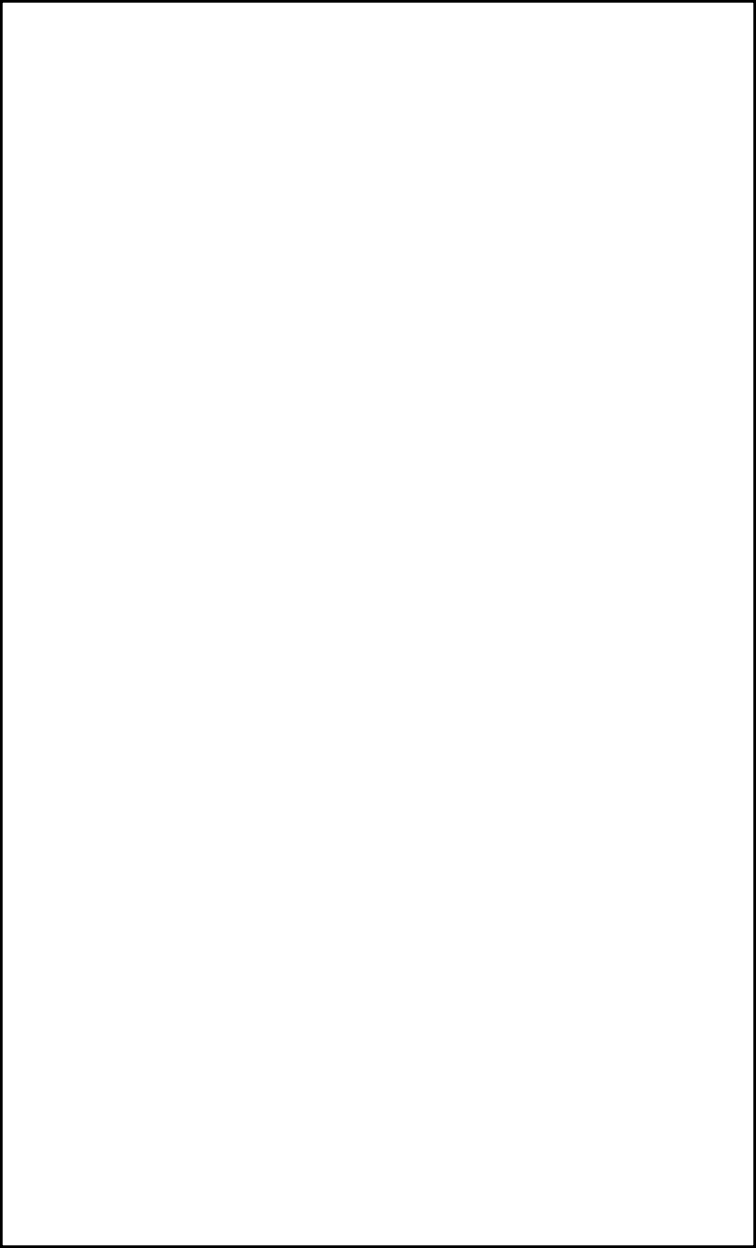
Sonuç olarak “tasdîk”, onaylamak, doğrulamak; “musaddık” da onaylayan, doğrulayan anlamına gelmektedir. Tasdîk kavramının Kur’ân’daki kullanımını ayrıntılı bir şekilde ele almadan önce bu kavramın gelenekte ele alınışını kısaca görelim.

---

8 Yunus 10/37; Yusuf 12/111.

9 Bakara 2/41, 89, 91, 97, 101; Âl-i İmrân 3/3, 50, 81; Nisâ 4/47; Mâide 5/46, 48; En’âm 6/92; Ahkâf 46/12, 30; Fâtır 35/31; Saff 61/6.

10 Yusuf 12/46; Nisâ 4/69; Mâide 5/75; Hadîd 57/19.

3. Geleneksel Tasdîk Anlayışı

Tasdîk kelimesi tefsir, mantık, kelim ve belâğat eserlerinde çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır.

Mesela Ehl-i sünnet kelimcilerine göre imanın, kalbin tasdîkenden ibaret olduğu belirtilir.¹¹

Yine mantıkta tasavvur, bilgi edinme sürecindeki ilk aşamayı oluştururken tasdîk, en az iki tasavvur ve bunların arasındaki ilişkiyi belirleyen bir bağlaçtan meydana gelen cümle anlamında kullanılır ki buna önerme de denir.¹²

Mantıktaki tasavvur ve tasdîk kavramları belâğatta da kullanılır. Belâğatta “Eve gittin mi yoksa gitmedin mi?”, “Ahmet’i dövdün mü, azarladın mı?” şeklindeki soru cümlelerine taleb-i tasdîk; “Ahmet mi geldi Mehmet mi?” gibi soru cümlelerine ise taleb-i tasavvur denilmektedir.¹³ Ayrıca Arapça’da

---

11 Mustafa Sinanoğlu, “İman”, DİA, XXII, 213.

12 İbrahim Emiroğlu, “Mantık”, DİA, XXVIII, 24 vd.; Mahmut Kaya, “Tasavvur”, DİA, XXXX, 126-127.

13 Ahmet Cevdet Paşa, Belâğat-ı Osmanıyye, İstanbul, 1323, s. 106.

“hurûf-i tasdîk” denilen ve “إي - إن - أجل - بلى - نعم” gibi harflerden de sözedilir.

Tefsir eserlerinde tasdîk kelimesiyle ilgili açıklamalara a. imanın tanımı ve b. doğrudan tasdîk ve musaddık kelimelerinin geçtiği âyetlerin tefsirinin yapıldığı yerlerde rastlanmaktadır. Mesela gayb(ınd)a iman etmekten bahseden âyetler vesilesiyle tefsir eserlerinde imanın tasdîk anlamına geldiği belirtilir. İmanın tasdîk olduğundan bahsedilmekle birlikte amele de vurgu yapmak amacıyla olsa gerek, iman söz konusu olduğunda, kalp ve söz ile olan ikrarın fiille tasdîk edilmesi gereğinden de sözedilir.¹⁴

Kur'ân'ın tasdîk ve musaddık vasfına dair âyetlerin tefsirinde, Kur'ân'ın musaddık olmasının, Tevrat ve İncil'i tasdîk etmesi anlamına geldiği bildirilir.¹⁵ Mesela tasdîk kelimesinin geçtiği iki âyetten biri olan Yusuf sûresinin 11. âyetiyle ilgili olarak, Yusuf kıssasının Tevrat'ta da Kur'ân'da anlatıldığı şekliyle geçtiğine dair yorumlar yapılır.¹⁶ Yine Kur'ân'ın tasdîk vasfının önceki kitaplar üzerinde müheymin ve onlarda ya-

14 Taberî, Tefsîr, I, 133 vd.; İbn Kesîr, Tefsîr, I, 119-120.

15 Taberî, Tefsîr, I, 289, VI, 561, VII, 325; İbn Ebî Hâtim, Tefsîr, VII, 2213.

16 Şirbînî, es-Sîrâcü'l-Münîr, III, 208.

pılan tahrif, tevil ve tebdili açıklayıcı olmasıyla da ilgisi kurulur.¹⁷ Kur'ân'ın önceki kitapları tasdik etmesinin, bu kitapların tahrif edilmemiş kısımlarıyla ilgili olduğuna da dikkat çekilir.¹⁸

Tefsirlerde tasdik kelimesinin, Tevrat ve İncil'de Rasûlullah'ın nübüvvetini tasdik eden ifadelere atıfta bulunmak için kullanıldığı da görülür.¹⁹ Mesela Nisâ sûresinin 37. âyetinde geçen "Allah'ın fazlından verdiğini gizleyenler" ifadesi ile kastedilenin Tevrat ve İncil'de Muhammed (s.a.v.)'in nübüvvetini tasdik eden ifadelerin gizlenmesi olduğuna dair rivayetler zikredilir.²⁰ Yine Bakara sûresinin 44. âyetinin tefsiri bağlamında, Ehl-i Kitab'ın, Rasûlullah'ı tasdik etme hususunda Allah'a verdikleri ahdi bozduklarından sözedilir.²¹

Tasdik kelimesi tefsir eserlerinde rüyanın tasdiki anlamında da kullanılır. Mesela, Yusuf sûresinin 100. âyetinde geçen "Babacığım! İşte bu, gördüğüm rüyanın tevilidir" mealindeki ifade rüyanın tasdiki olarak tefsir edilir.²²

---

17 İbn Kesîr, Tefsîr, IV, 283, 435.

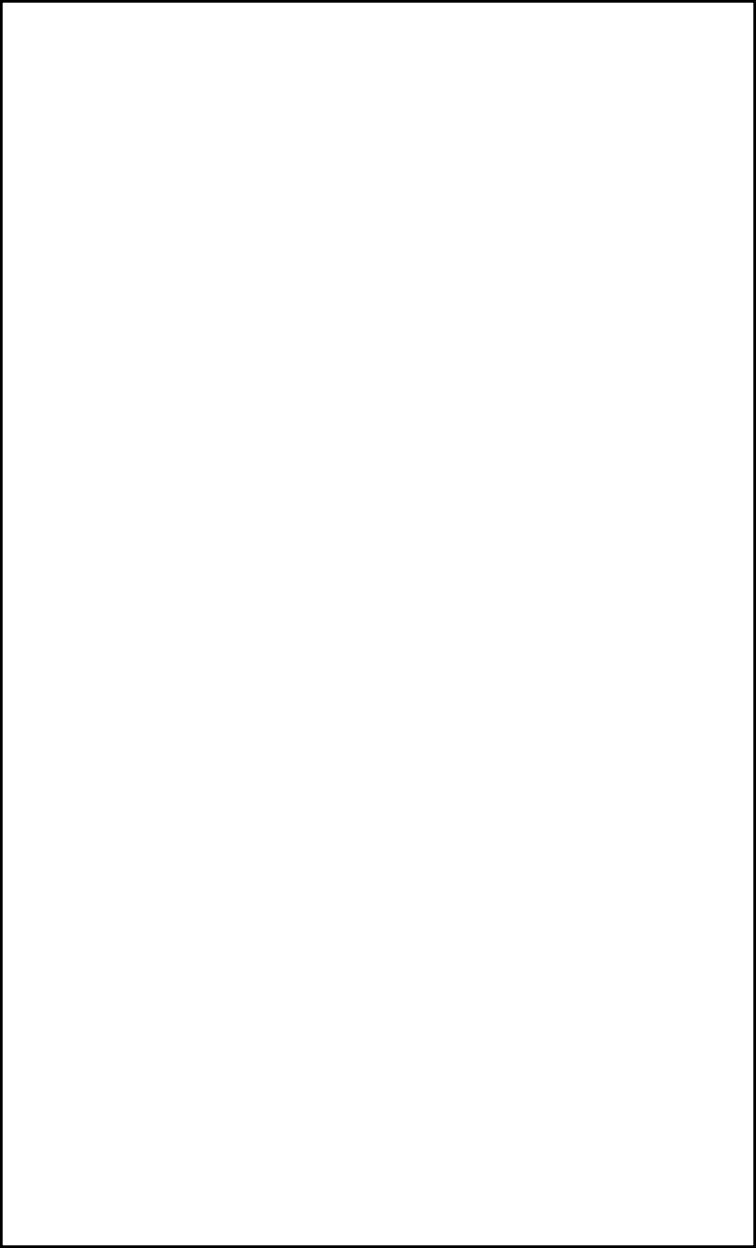
18 Şa'râvî, Tefsîru's-Şa'râvî, s. 3786 (2634).

19 Hâzin, Tefsîr, I, 53.

20 Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim b. el-Münzir en-Neysâbüri (ö. 319/931), Kitâbü tefsîri'l-Kur'ân, Medine, 2002, II, 708; İbn Ebî Hâtim, Tefsîr, III, 953.

21 İbn Kesîr, Tefsîr, I, 203.

22 Hâzin, Tefsîr, III, 317.

4. Kur'ân'da Tasdîk Kavramı

Kur'ân'da tasdîk kavramını “tasdîk” ve “musad-dik” kelimeleri açısından ele almaya çalışacağız.

a. Kur'ân'da Tasdîk Kelimesi

Tasdîk kelimesi Kur'ân'da iki ayrı yerde toplam iki defa geçer. İlki Yunus sûresinin 37. âyetidir. Âyet şöyledir:

وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Bu Kur'ân, başkası tarafından uydurulup Allah'a mâl edilmiş değildir. Ama kendinden öncikleri tasdîk eden ve o Kitab(lar)'ı açıklayan, içinde şüpheye düşürecek hiçbir şey olmayan ve varlıkların sahibi tarafından indirilmiş olan Kitap'tır.” (Yûnus 10/37)

Yukarıdaki âyette Kur'ân'ın, Allah'ın indirdiği bir vahiy değil, iftira edilerek O'nun adına uydurulan

bir kitap olduğu iddiası tasdîk kavramına vurgu yapılarak reddedilmektedir. Yani Kur'ân'ın beşer sözü değil, bir vahiy ürünü olduğu gerçeği, onun önceki ilahi kitapları tasdîk ediyor olma vasfıyla ortaya konmakta, böylelikle bir nevi Ehl-i Kitab'a, iki vahiy arasında karşılaştırma yapmaları teklif edilmektedir. Çünkü Muhammed (s.a.v.), uzunca bir zamandır kendilerine uyarıcı gönderilmemiş, dolayısıyla ellerinde ilahi kitap bulunmayan bir topluluğa mensuptu.²³ O ayrıca kendisine nübüvvet verilmeden önceki yaşamında kitabi bir bilgiye de sahip değildi.²⁴ İşte bu hususiyetleriyle yakından tanıdıkları bir kişinin, kendi kitaplarındaki, insanlardan sakladıkları belki en mahrem konuları dahi onlara haber vermesi, detaylandırması, Ehl-i Kitab için, Muhammed (s.a.v.)'in nübüvvetinin bir belgesi olmaktadır.²⁵

Yukarıdaki âyette geçen “وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ” ifadesi, Kur'ân'ın önceki ilahi kitapları tasdîk ederken tafsîl de yaptığı, bunun da Ehl-i Kitab'ın, Kur'ân'ın bir vahiy ürünü olduğunu anlamaları hususunda önemli olduğu vurgulanmaktadır. Benzer duruma, En'âm sûresinin 114. âyetinde de değinilir. Âyette,

23 Yâsîn 36/6.

24 Ankebût 29/48; Şûrâ 42/52.

25 Hâzin, Tefsîr, III, 190.

Kitab'ın mufassal olarak indirildiği bildirildikten hemen sonra (وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا), kendilerine kitap verilenlerin, Kur'ân'ın Allah tarafından indirilen bir kitap olduğunu bildiklerinin söylenmesi (وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ) dikkat çekicidir. Yani Kur'ân'ın mufassal olması Ehl-i Kitap açısından, Muhammed (s.a.v.)'in nübüvvetinin belgelerinden biri olmaktadır. Bu durum, Kur'ân'da geçen tafsîl kavramının tasdîk kavramıyla irtibatlı olduğunu gösterir. Yukarıdaki âyette geçen “وَتَفْصِيلٍ” ifadesindeki “الْكِتَابِ” kelimesi önceki ilahi kitaplar anlamında olmalıdır. Çünkü Mâide sûresinin 15. âyetinde Ehl-i Kitap'ın, Kitap'tan bazı şeyleri gizledikleri, Rasûlullah'ın da bunları ortaya koymak için gönderildiği bildirilmektedir. İşte Kur'ân mufassal vasfıyla bunları da ortaya çıkarmakta ve bu durum Kur'ân'ın musaddık vasfının bir başka yönünü teşkil etmektedir. Böylelikle Ehl-i Kitapta, Rasûlullah hakkında, “Kitabımızla ilgili bu kadar detayı ancak kendisine bildirilen bir vahiyle bilebilir.” kanaati hasıl oluyordu.

Kur'ân'da tasdîk kelimesinin geçtiği ikinci âyet Yusuf suresinin 111. âyetidir. Âyet şöyledir:

مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ
وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

“Kur’ân, uydurulabilecek bir söz değil; önceki kitapları doğrulayan, her şeyi açıklayan, inanan bir topluma yol gösteren ve rahmet olan bir kitaptır.” (Yûsuf 12/111)

Tasdîk kelimesinin geçtiği ikinci âyet olan yukarıdaki âyetle, kelimenin geçtiği diğer âyet olan Yunus sûresinin 37. âyeti arasında konu birlikliği olduğu görülür. Her iki âyette de Kur’ân’ın Allah’a iftira yapılarak O’na nisbet edildiğini iddia edenlerden bahsedilmekte, her ikisinde de Kur’ân’ın tasdîk vasfı vurgulanarak bu iddia reddedilmekte, ayrıca her ikisinde de tasdîk vasfının yanı sıra Kur’ân’ın tafsîl vasfına da dikkat çekilmektedir. Âyetin sonunda geçen “وَهْدَىٰ وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ” şeklindeki ifade, Kur’ân’ın tasdîk ve tafsîl yönünün, iman eden topluluklar için rahmet ve hidayet olacağı bildirilmektedir.

b. Kur’ân’da Musaddık Kelimesi

Musaddık kelimesi Kur’ân’da onsekiz farklı âyette yirmibir kez geçer. Bu kullanımların çoğunda kelime müfred olarak ve üçü dışında kitap ya da rasulün sıfatı ya da hâli olarak geçer.

b.1. Musaddık Kitap Vurgusu

Musaddık kelimesi Kur'ân'da on iki kez kitabın sıfatı ya da hâli olarak geçer. Bu yerlerde Allah'ın göndermiş olduğu bir kitabın, öncesindeki kitab(lar)ı tasdîk ettiği vurgulanır. Bu vurgu, ellerinde kitap olanların, gönderilen son kitaba da inanmalarının gereğine dair yapılıır.

Tasdîk, külli olmayabilir. İlahi kitaplar, kendilerinden önceki kitapların bir kısmını daha hayırlısıyla neshedebilir. İsâ (a.s.), Tevrat'ı tasdîk edici olarak gelmesinin yanı sıra haram kılınan bazı şeyleri de helal kılmak için geldiğini söylemiştir. İlgili âyet şöyledir:

وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَةِ وَلَا حِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا

“Ben, önümdeki Tevrat'ı tasdîk eden ve size haram edilmiş bazı şeyleri helâl etmek için gelen bir elçiyim. Size Rabbinizin bir belgesini de getirdim, Allah'tan korkun ve bana itaat edin.”

(Âl-i İmrân 3/50)

Kur'ân'ın önceki ilâhî kitapları tasdîki, o kitaplarda bulunan ve Kur'ân'ın da misliyle neshettiği âyetler için geçerlidir. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا
عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ
الْحَقِّ

“Kendinde olanla öncekileri onaylayan ve korumaya altına alan bu kitabı, sana hak olarak indirdik. O halde aralarında Allah’ın indirdiği ile hükmet. Sana gelen doğruları bırakıp onların arzularına uyma.” (Mâide 5/48)

Yukarıdaki âyette geçen Kitap kelimesinin iki defa tekrarlanmış olması, bunu gösterir. Yani Kur’ân, kendisinde olan âyetler oranında önceki kitapları tasdîk etmiş olur. Ayrıca âyette geçen “müheymin” kelimesi de bunu desteklemektedir.

Müheymin (مُهَيِّمِينَ) kelimesi Kur’ân’da iki yerde; ilki Haşr sûresinin 23. âyetinde, Allah’ın bir ismi, diğeri de yukarıda görüldüğü üzere Mâide sûresinin 48. âyetinde Kitab’ın bir sıfatı olarak geçer.

Müheymin olan ilahi kitap, önceki kitaplarda olanları tasdîk ettiği gibi bazı hükümleri de daha hayırlısı ile nesheder. Böylelikle önceki kitap ve şeriatlerle olan irtibatları tam kurmuş, göstermiş olur. Müheymin olan ilahi kitap, tamamlandığında öncekileri neshetmiş, onların yerini almış olur.

İncil ve Kur'ân karşılaştırıldığında Kur'ân'ın müheymin vasfının ne anlama geldiği anlaşılır. İncil'in, öncesindeki Tevrat ile ilişkisinde tasdik ve nesih vardır. İncil, Tevrat'ı büyük oranda tasdik etmiş, İsrailoğulları'na haram kılınan bazı şeyleri helal kılmıştır. Ancak İncil, Tevrat'tan tasdik ettiği her şeyi kendi içine almamış Tevrat'a uymayı emretmiştir. Bu yönüyle o müheymin olmaz. Yani Tevrat'ın doğruluğunu ortaya koymak için bir test aracı olmaz. Kur'ân ise öncekileri de içinde barındırdığı yani müheymin olduğu için onların doğruluğunun tespitinde test aracı olur. Kur'ân'ın önceki kitaplar üzerinde müheymin olması, o kitaplardakilerin Allah'ın âyetleri olup olmaması konusunda son söz sahibi olması anlamındadır.²⁶ Kur'ân'ı kabul etmek, tüm ilâhî kitapları kabul etmek anlamına gelir. Tüm nebî ve kitaplara iman etmek de ancak böyle mümkün olur.

Sonuç olarak Kur'ân, önceki kitapları büyük oranda tasdik etmiştir. Bu, misliyle nesihdir. Önceki kitaplardaki bir kısım hükümleri de daha hayırlısı ile neshetmiştir. Ayrıca Kur'ân, önceki kitaplarda gizlenen veya üzerinde ihtilaf edilen konuları da tebyin etmiştir.

---

26 Zemahşerî, el-Keşşâf, II, 246.

b.2. Musaddık Rasûl Vurgusu

Musaddık rasûl ifadesi Kur'ân'da beş yerde rasûlün sıfatı ya da hâli olarak geçer. Kelime, kendinden önce indirilmiş ve kendi döneminde insanların ellerinde olan ilahi kitabı tasdîk eden, onaylayan elçi anlamındadır. Rasûlün musaddık olması, kendisine verilen kitabın, önceki kitapları tasdîk etmesi anlamındadır.

Âl-i İmrân sûresinin 81. âyeti dikkate alındığında musaddık rasûlün nebî olma şartı olmayıp bir nebiye indirilen kitabı tebliğ eden kişiye de rasûl denebileceğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Aksi takdirde bir nebiyle çağdaş olmayan kişilerde "ısr" sorumluluğu olmaması gerekir ki bu mümkün değildir. Şimdi ısr kavramı üzerinde duralım.

c. Isr Kavramı

Konuya Âl-i İmrân sûresinin 81. âyetiyle başlamak istiyoruz.

وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ

“Allah nebîlerden söz aldığımda, ‘Size Kitap ve hikmet veririm de, elinizde olanı tasdik eden bir rasûl gelirse ona kesinlikle inanacak ve destek vereceksiniz. Bunu kabul ettiniz mi? Bu ağır yükümü yüklediniz mi?’ dedi. Onlar da ‘kabul ettik’ dediler. Allah, ‘Siz buna şahit olun, sizinle beraber ben de şahidim’ dedi.” (Âl-i İmrân 3/81)

Allah’ın insanlardan misak alması, nebîler vasıtasıyla onlara gönderilen ilahi kitapla olacağı için, nebîlerden alınan misak nebîleri de içine alacak şekilde insanlardan alınan misak anlamına gelmektedir. Âyette “Size kitap ve hikmet veririm de...” ifadesi nebîlikle ilgilidir. İnsanlardan misak almak ancak kendisine Kitap indirilen bir nebî ile olur. Kur’ân tüm nebîlere kitap verildiğini bildirir.²⁷ Rasûl, olanı olduğu gibi tebliğ eden kişidir.²⁸ Rasullük, nebînin olmazsa olmaz vasfıdır. Bununla birlikte her nebî rasuldür ancak her rasûl nebî değildir.²⁹ Âyette Allah’ın nebîler ve onlara indirilen kitaplar vasıtasıyla inananlardan misak aldığı bildirilmektedir.

Âyette, inananlardan, onlara gönderilen nebî ve dolayısıyla kitap vasıtasıyla alınan misakın ger-

27 En’âm 6/89.

28 Mâide 5/67; İsrâ 17/73 vd; Nûr 24/54; Hâkka 69/44 vd.

29 Konuyla ilgili olarak bkz. Fatih Orum, Kur’ân’ı Anlama Usûlü, s. 167 vd.; Zeki Bayraktar, Kur’an ve Sünnet Ama Hangi Sünnet, İstanbul, 2013, s. 13 vd.

çekleşme anına ve misakın içeriğine dikkat çekilmektedir. İnsanların misakı uygulama zamanı, ellerindeki kitabı tasdîk eden bir rasûlün gelmesidir. Misakın içeriği de o rasûle inanmak ve ona destek olmaktır.

Rasûl, bir nebîye verilen ilahi kitap yahut bu kitabı tebliğ eden de olabileceği için, insanların ellerindeki kitabı tasdîk eden kişinin nebî olması şart değildir. Bundan dolayı âyette musaddık olarak gelen için rasûl ifadesi kullanılmıştır. Âyetin devamında misakın tamamlanma ve kayda geçme bölümü vardır.

Âyette “ısr” kelimesi geçmektedir. Kur'ân'da üç yerde geçen “ısr” (إِضْر) kelimesinin kök harfleri “e-s-r” (ا ص ر) dir. Bu harflerden türetilmiş olan fiilin sülasi kalıpta mazisi “أَصَرَ”, muzarisi de “يَأْصِرُ” şeklindedir. Fiilin mastarı “أَصْرًا” dir ve “hapsetmek, bağ kurmak” anlamlarına gelir. Fiil bu kullanımıyla, sözlüklerde “bir şeyi kırmak, birine şefkat duymak, çadır kurmak” anlamlarına gelir. Çoğulu “أَوْاصِرُ” olan “أَصْرَةٌ” kelimesi, ister akrabalık, ister dostluk ister bir başka ilişkiden doğsun her türlü “bağ” anlamına gelir. İşte çoğulu “آصَار” olan “ısr” (إِضْر/أَصْر/أُضْر) kelimesi yukarıdaki anlamlara gelen fiilden türemiş bir isimdir ve “ağırlık, yük, ahd, akd, karabet (yakınlık)” anlamına gelir. Kur'ân'daki kullanımları dikkate alındığında ısrın

kişiyeye ağır sorumluluk(lar) yükleyen söz olduğu rahatlıkla söylenebilir. Bunun delillerini şöyle sıralayabiliriz:

a. Âl-i İmrân sûresinin 81. âyetinde iman etmek ve yardım etmekten oluşan misakın, “ısr” olarak ifade edilmesi; bu “ısr”ın kabul edilip edilmediğinin sorulmasından sonra insanlar tarafından kabul edildiğinin belirtilmesi, “ısrın kişiyeye ağır sorumluluklar yükleyen söz olduğunu gösterir.

b. Bakara sûresinin 286. âyetinde, Yüce Allah, önceliklere yüklenen “ısr”ın bizlere de yüklenmemesi için bize dua ettirmektedir. Bu, “ısr”ın, kişilere sorumluluk yükleyen bir söz olduğunu gösterir. Âyette Muhammed (s.a.v.)’in son nebi olması sebebiyle zaten kaldırılan ‘ısr’ın kaldırılması için dua ettirilmesinin anlamı, bu konuda kullara şükretmelerinin hatırlatılması olmalıdır. Zira aynı âyette unutmaya ve hatalardan dolayı Allah’ın da kulları hesaba çekmemesine dair dua ettirmektedir. Bu da şükür anlamındadır. Çünkü biliyoruz ki sünnettullah gereği zaten unutmaya ve hatadan dolayı Allah kullarını hesaba çekmez.

c. A’râf sûresinin 157. âyetinde, Rasûlullah’ın, insanların “ısr”ını kaldırdığı bildirilmektedir. Kaldırılmasından bahsedilen şey kişilere sorumluluk yükleyen söz olmalıdır.

Gerçekten de ısr yükümlülüğü, kişiyi sürekli bilinçli, etrafına karşı duyarlı, doğru yoldan sapmayı engelleyici, saptığında uyarıcı bir şüphe halinde olmayı gerektirir. Bu hal, kişinin dini düşünce ve uygulamalarını sürekli sorgulama melekesini geliştirir. Düşünce ve uygulamalar hususunda, kendisine yöneltilen uyarıları dikkate alır, değerlendirir, doğru bulursa kendini düzeltir. Bu, insanlar için ciddi sıkıntılar getiren bir yükür. Çünkü sırtlarında böylesi bir yük olan kişiler, etrafından haberdar olmak ve bu tür iddialarda bulunanları dikkate almak zorundadırlar. Hatta üzerlerinde böylesi bir yük olanlar, kendilerinden çok önce yaşamış bir nebîye bile inanmakla yükümlü olabilirler. Mesela İsâ (a.s.)'ın vefatından sonra dünyaya gelmiş birinin üzerinde, İncil'e inanma sorumluluğu vardı. Bu tür kişiler için inanmak ve destek olmak zorunda oldukları şey, o nebînin tebliğ ettiği Kitap olacaktır. Elindeki kitabı doğrulayan bir rasûlün gelmesi halinde, en az direnç gösteren hatta hemen teslim olup sorumluluğunu yerine getirme hususunda en başarılı olanlar bunlar olmalıdır. Kur'ân'da bu tür kişilerden bahsedilmektedir. Mesela Kasas sûresinin 52 ve 53. âyetlerinde bahsedilen kişiler, hemen teslim olup, sorumluluğunu yerine getirme hususunda en başarılı olanlar olmalıdır. Bunlar aslında din değıştirenler değil, doğru

yolda kalmaya gayret eden, gelen rasûlü tasdîk edenlerdir. Bu kişilerin öncesi de temiz olduğu için Allah onlara iki kat ecir verecektir. Kasas sûresinin 54. âyetinde bu şöyle ifade edilmektedir:

“İşte onların karşılıkları, katlandıklarından ötürü, iki kat olarak verilir. Onlar kötülüğü iyilikle karşılarlar. Kendilerine azık olarak verdiklerimizle de başkalarını doyururlar.”

Konuyla ilgili diğer benzer âyet de şöyledir:

“Ey İman edenler! Allah’tan sakının! Ve O’nun rasulüne iman edin ki, size rahmetinden iki kat versin. Size, kendisiyle yürüyeceğiniz nur verir. Sizi bağışlar. Allah gafur ve rahimdir.” (Hadîd 57/28)

Bir kitaba sahip olmaları sebebiyle Ehl-i kitaptan, ellerindeki kitabı tasdîk eden bir rasul geldiğinde ona ve onun tebliğ ettiğine iman etmeleri, görmezlikten gelenlerin başını çekenler olmamaları istenmektedir. İlgili ayet şöyledir:

“Sizde olanı doğrulayıcı olarak indirdiğime (Kur’ân’a) inanın. Onu görmezlikten gelenlerin öncüsü siz olmayın. Âyetlerimi geçici bir bedele karşılık satmayın. Yalnız benden çekinin.” (Bakara 2/41)

Sırtında ısr yükümlülüğü olanların, bu sorumlu-

luktan kurtulabilmesi için öncelikle ellerindeki kitabın farkında olmaları gerekmektedir. Bu, onlara ellerindeki kitabı koruma görevi de yüklemektedir. O halde sırtında ısr yükümlülüğü olanlara ayrıca ellerindeki kitabı koruma görevi de verilmiş olmalıdır. Çünkü bu sorumluluktan kurtulabilmek için kendisine iman edip yardım edecekleri rasulün bu kitabı tasdik edip etmediğini anlamaları gerekecektir. Ehl-i kitaptan, kitabı tebyin etmeleri, gizlememeleri konusunda misak alınmasının bununla da ilgisi olmalıdır.

Âl-i İmrân sûresinin 81. âyetinde, ellerindeki kitabı tasdik eden bir rasûl geldiğinde ona inanmak ve yardım etmek hususunda alınan misaktan Mâide sûresinin 12. âyetinde de bahsedildiği görülmektedir. Âyet şöyledir:

وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا وَقَالَ اللَّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلَأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

“Allah oniki öncü göndererek İsrailoğullarından kesin söz almış ve demişti ki; “Ben sizinle-
yim. Eğer namaz kılar zekât verir, rasullerime

inanır, onları destekler, Allah'a güzel bir ödünç verirseniz kusurlarınızı bağışlar, sizi içinden ırmaklar akan cennetlere sokarım. Bundan sonra hanginiz nankörlük ederse düz yoldan sapmış olur.” (Maide 5/12)

Âyette geçen “وَأَمْتُمْ بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا = Rasullerime inanır, onları destekler, Allah'a güzel bir ödünç verirseniz.” ifadesi önemlidir. Bu, Âl-i İmrân sûresinin 81. âyetinde geçen “لَتُؤْمِنَنَّ بِهِ” ifadesiyle örtüşmektedir. Musaddık olarak gelen rasule iman etmek ve ona destek vermek, nebiler vasıtasıyla tüm insanlardan alınan ve Kur'ân'ın “ısr” dediği misakın iki ağır yükümlülüğüdür. Musaddık olarak gelen rasûle inanmak, nihayetinde onun tebliğ ettiğine ve Allah'a iman etmektir. Rasûle destek vermek ise, ona saygı duymak onun verdiği mücadeleye destek vermektir. A'râf sûresinin 157. âyetinde geçen “فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ” وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ = Ona inanan, onu destekleyen, ona yardım eden ve ona indirilen Nûr'a tabi olanlar, işte onlar sevinecek olanlardır.” şeklindeki ifade de konuyla ilgilidir. Musaddık vasfıyla gelen rasûle iman edip destek vermektен oluşan bu misak Hadid sûresinin geneline de hakimdir. Sûresinin 7. âyetinde Allah'a ve Rasûlü'ne iman etmek ve infakta bulunmak emredilmekte, devamında Ehl-i Kitap

kastedilerek içlerinde iman edip infakta bulunun-
lar için büyük mükafat olduğu bildirilmektedir.
Âyet şöyledir:

أَمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَحْلِفِينَ فِيهِ فَالَّذِينَ آمَنُوا
مِنْكُمْ وَأَنْفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ

**“Allah’a ve Rasûlü’ne iman edin! Sizi, kendisi-
ne emanetçi kıldığı şeylerden infak edin. İçiniz-
den iman edip, infak edenler için büyük bir ecir
vardır.”** (Hadid 57/7)

Nitekim 8. âyette kendilerinden alınan misak ha-
tırlatılarak, gerçekten mümin iseler, aralarındaki
Rasûl, Rablerine imana davet ediyorken neden Al-
lah’a iman etmedikleri sorulmaktadır. Âyette, mü-
min olduklarını iddia eden kişilerden Allah’a iman
etmelerinin istenmesi, kendilerinden alınan misa-
ka atıfta bulunulması sebebiyle bir anlam kazan-
makta, Allah’a iman etmekle, ellerindeki Kitabı
tasdik eden rasûle inanarak verdikleri sözü yerine
getirmeleri kastedilmektedir. Âyet şöyledir:

وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالرَّسُولِ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ أَخَذَ
مِيثَاقَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

**“Size ne oluyor da Allah’a iman etmiyorsunuz!
Bu Rasûl, sizi, Rabbinize iman etmeye çağır-
yor. Allah sizden ağır bir söz almıştı. Gerçekten
mümin iseniz!”** (Hadid 57/8)

Allah'ın, insanlara, ellerindeki kitabı tasdîk eden bir rasûl göndermesi onlar için bir rahmettir. Böylelikle onlar, şayet doğru yoldan ayrılmış iseler tekrar doğru yola girme fırsatı bulacaklardır. 9. âyet bunu şöyle ifade etmektedir.

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَؤُوفٌ رَّحِيمٌ

“Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkartmak için Allah, kuluna apaçık ayetleri indiriyor. Allah size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.” (Hadid 57/9)

Verdikleri söz gereği kendilerinden istenen ikinci şey de o rasûle yardım etmek, yani onun mücadelesine destek vermektir. 10. âyette bu konudaki sorumlulukları tıpkı 8. âyette iman sorumlulukları nasıl hatırlatılıyorsa öyle hatırlatılmaktadır. Âyet şöyledir:

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ...

“Size ne oluyor da Allah yolunda infakta bulunmuyorsunuz!...” (Hadid 57/10)

11. âyette Allah'a güzel bir borç verenlerin kazançlı çıkacağı bildirilmektedir. Âyet şöyledir:

مَنْ ذَا الَّذِي يُقرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ

“Kim Allah’a güzel bir borç verirse karşılığını kat kat görür. Onun için büyük bir karşılık vardır.” (Hadid 57/11)

Güzel borç anlamına gelen “قَرْضًا حَسَنًا” ifadesi aynı konuyla ilgili olarak Mâide sûresinin 12. âyetinde de geçmektedir. Orada da İsrailoğulları’ndan misak alındığı hatırlatılmakta ve misakın bir gereği olarak rasûle iman edip ona destek olmaları ve Allah’a güzel bir borç vermeleri istenmektedir (وَأْمَنْتُمْ وَأَمْسَلْتُمْ). (بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا

Hadîd sûresinin 18. âyetinde, rasûlü tasdîk eden ve Allah’a ödünç verenlerden bahsedilmektedir. 19. âyette ise Allah’a ve Rasûlü’ne inananların sıddıklar yani ellerindeki kitabı tasdîk eden bir rasûl geldiğinde onu doğrulayan, tasdîk eden dolayısıyla misakın gereğini yapanlardan bahsedilmektedir. Bunlar diğerleri için de şahitlik yapacak olanlardır. Âyetler şöyledir:

إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفْ لَهُمْ
وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ
وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ

“Tasdîk eden erkekler ve tasdîk eden kadınlar ve Allah’a güzel bir borç verenler, onlara kat

kat verilir. Onlara büyük bir ecir vardır. Allaha ve rasulüne iman edenler, onlar tasdik edenlerdir, rableri katında şahittirler. Onlar için ecir vardır. Nur vardır. Görmezden gelenler ve ayetlerimizi yalanlayanlar, onlar cehennem ehlidir.”

Kasas sûresinin 51 ve devamındaki âyetler de bu konuyla ilgilidir. 51. âyette Ehl-i Kitab'ın tezekkür etmesi için Kur'ân'ın kendilerine, ellerindeki kitapla bağlantılı olarak gönderildiği bildirilmektedir. Yani Kur'ân, ellerindeki kitabı tasdik etmekte, bu ilişki onların Kur'ân'a iman etmelerinin yolunu açmaktadır. 52 ve 53. âyette de bunun örneği verilmektedir. Ehl-i Kitab'ın içinden bazılarının Kur'ân'a iman ettikleri, kendilerine Kur'ân'dan âyetler tebliğ edildiğinde, okunanın Allah'ın bir vahyi olduğunu itiraf ettikleri, kendilerinin zaten Müslüman olduklarını söyledikleri bildirilmektedir. Bunlar, zaten doğru yol üzerinde hayat süren, Allah'a vermiş oldukları sözün gereğini yerine getirme gayretinde olan, ellerindeki kitabı tasdik eden bir rasul gelince de ona inanan ve ona destek veren kimselerdir. İşte 54. âyette bundan dolayı bu kimselere Allah iki kat ecir vereceğini bildirmektedir.

Toparlayacak olursak Âl-i İmrân sûresinin 81. âyetinde nebîlerden alındığı söylenen misak, onlar aracılığıyla ümmetlerinden alınan sözdür. İnsanlar

bu sözü, ellerindeki Kitab'a iman etmekle vermiş olurlar. Bu söz, ilâhî bir kitaba bağlı olup bir nebî beklentisi içinde bulunanlara, ellerindeki kitabı tasdîk eden bir nebî geldiğinde, ona inanıp destek olma sorumluluğu yükler. Bu sorumluluktan dolayı Ehl-i Kitab'a, görmezlikten gelenlerin öncüleri olmamaları öğütlenmiştir.³⁰ Yine bundan dolayı, ellerindeki Kitab'ı tasdîk eden bir rasûle inanırlarsa, kendilerine iki kat ecir verileceği bildirilmektedir.³¹ Bu sorumluluk, Kur'ân'a hâlâ inanmamış olan tüm Ehl-i Kitap için geçerlidir. Âyette rasûl kelimesinin geçmesinin bu yönüyle önemi önemlidir. Çünkü insanlar, ellerindeki ilâhî bir Kitab'a iman etmekle vermiş oldukları sözü, bir nebînin yanı sıra Allah'ın Kitabı'nı tebliğ eden bir rasûle inanarak da yerine getirebilirler.

Rasûlullah'ın çağdaşı ve muhatapları olmayanlar için, ellerindeki kitabı tasdîk eden rasûl, ya bizzat Kur'ân'ın kendisi ya da Kur'ân'ı tebliğ eden kişilerdir. Bu, nihâyetinde tasdîk edenin Kur'ân olması anlamına gelir. Gerçekten de kendisine kitap verilen nebî, rasûl vasfıyla kitabı tebliğ ettiği için musaddık olan hem rasûl hem de kitaptır.

Her nebi aracılığıyla ümmetlere ısr yükümlülü-

---

30 Bakara 2/41.

31 Kasas 28/54.

ğünün verildiğini, her nebinin musaddık vasfıyla gelmiş olduğunu görmekteyiz. O halde davetin temel kavramı tasdîk olmalıdır.

d. Kur'ân'da Tasdîk Örnekleri

Kur'ân, dikkat çektiği tasdîk ilişkisine insanların gösterdiği iki tavırdan bahsetmektedir. İlk tavır, bu gelişmeye, yani bir nebiyle karşılaşmaya ve gereğini yapmaya hazır olanların teslim olması şekliyle gerçekleşmiştir. İkinci tavır ise Muhammed (s.a.v.)'in insanlara tebliğ ettiği şeyleri Ehl-i kitap'tan öğrendiğine dair iftira geliştirme şeklinde olmuştur.

Medine döneminde de tasdîk kavramına örnek teşkil edecek pek çok âyet vardır. Oruç ibadetinin son şeriatında da farz kılınırken öncekilere atıfta bulunulması, kıblenin tahviliyle ilgili âyetlerde, böylesi bir neshin gerçekleşeceğinin Ehl-i Kitap tarafından bilindiğinin haber verilmesi, özellikle Mâide sûresinde Ehl-i Kitabın kendi kitaplarına yönelmelerinin söylenmesi, özellikle Bakara sûresinde İsrailoğulları'na dair hatıralardan çokça bahsedilmesi örnek gösterilebilir.

İki vahiy arasında karşılaştırma yapıp sonuca ulaşacak düzeyde kitap kültürüne sahip olmayanlar,

mesela Mekkeli müşrikler için de dolaylı bir tasdîk ilişkisine atıfta bulunuluyor, tereddüt ettikleri hususlarda Ehl-i Kitaba danışabilecekleri hatırlatılıyordu. Öte yandan bu gibiler için, fıtrata ve etraflarındaki kevni âyetlere, vahiyle bunlar arasındaki örtüşmeye dikkat çekiliyor, bir nevi kevni âyetler üzerinden tasdîk ilişkisi kurulmaya çalışılıyordu. Benzer durum, sahip oldukları nimetlere ya da şahit oldukları olaylara yapılan atıflar için de geçerlidir. Mesela vahyin inişinin neredeyse arefesinde yaşadıkları fil hadisesi Kur'ân'da bir sûreye ad ve konu olmuştu. Pek çok âyette sahip oldukları nimet, ayrıcalık ve ticari güvenin hatırdaki tutulması sağlanarak inen vahiyleri bu gözle değerlendirmeleri istenmişti. Hatta bir nebi beklentisi içerisine girdiklerini gösteren kendi ifadelerine atıfta bulunulmuş, ataları İbrahim ve İsmail'in çizgisine sahip çıkmaları istenmişti.

e. Rasûlullah'ın Söz ve Uygulamalarında Tasdîk Kavramına Yapılan Vurgular

Bu başlık altında, tebliğ görevini yerine getirirken, Rasûlullah'ın, musaddık vasfına vurgu yapan söz ve uygulamalarına yer vermeye çalışacağız.

e.1. Rasûlullah'ın Sözlerinde Tasdîk

Rasûlullah ilk nebi değildir; öncesinde pek çok nebî gönderilmiştir. O, nebîlerin sonuncusudur. Ona nispet edilen şu benzetme bu durumu özetlemektedir:

Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre Rasûlullah şöyle dedi:

“Benimle benden önceki nebîlerin misali, çok güzel bir bina inşa eden adamın misali gibidir. Bina-
nın sadece köşelerinin birinde bir kerpiç yeri boş
kalmıştır. İnsanlar hayranlıkla bu evi dolaşıyorlar-
ken eksikliği görüp ‘Bu eksik parça tamamlanma-
yacak mı?’ diye soruyorlar. İşte eksik olan o parça
benim; ben nebîlerin sonuncusuyum.”³²

e.2. Rasûlullah'ın Uygulamalarında Tasdîk

Tarihi belge olarak Rasûlullah'ın İslam'a davet amacıyla çeşitli kişilere gönderdiği mektuplarda, muhataplarına “ısr” sorumluluğunu hatırlatmak için kendisinin ve tebliğ ettiği şeylerin, muhataplarının ellerindekini tasdîk ettiğine vurgu yapıp yapmadığını tespit etmek konumuz açısından

---

32 Buhârî, Menâkıb, 18; Müslim, Fedâil, 20 vd.

önemlidir. Farklı açılardan pek çok kişi tarafından ele alınan davet mektuplarını³³ tasdik kavramı çerçevesinde ele aldığımızda, mektuplarda temel vurgunun tasdik kavramı üzerinden yapıldığını söyleyebiliriz

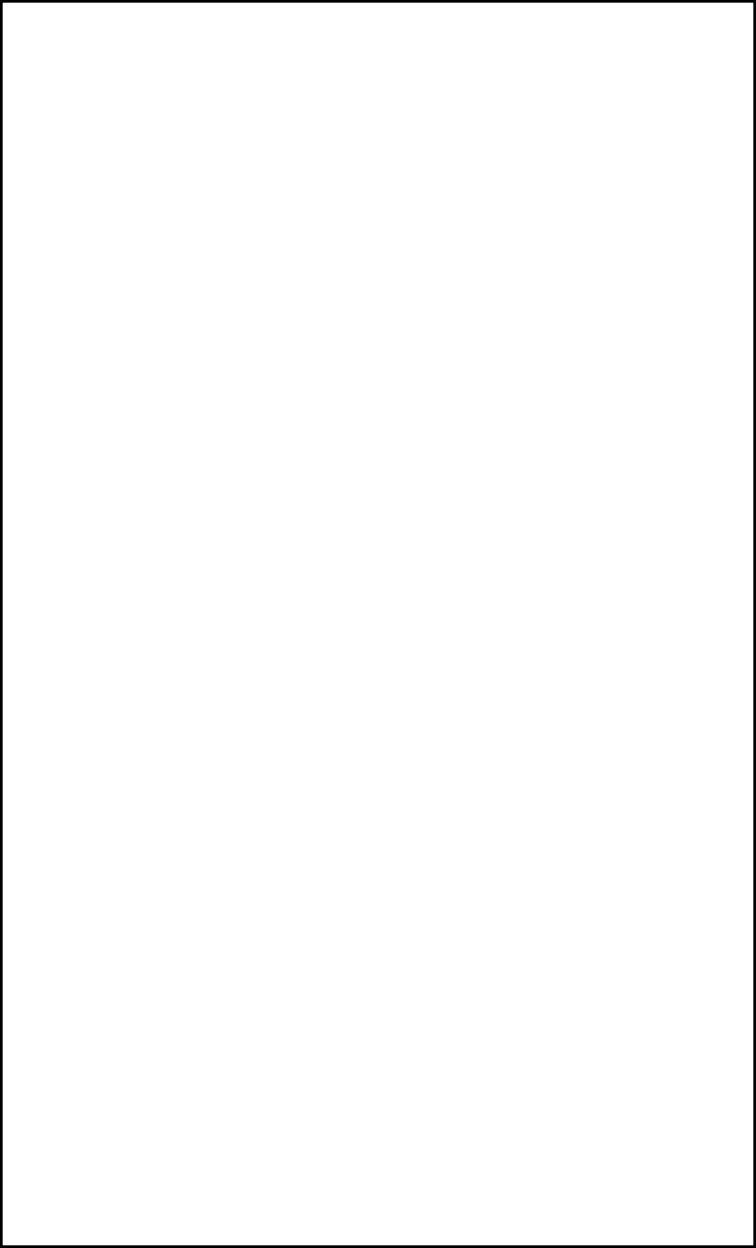
Kur'ân'ın pek çok âyetinde Rasûlullah'ın, önceki kitapları tasdik ettiği, yani kendisinin musaddık olduğu bildirilmektedir. Ehl-i kitab'a hitaben de, Kur'ân'ın ve Rasûlullah'ın bu yönüne dikkat çekilmektedir. Rasûlullah'ın gönderdiği mektuplarda da hep bu yöne vurgu yapılması, Ehl-i Kitab'a, ısr yükümlülüklerinin hatırlatılması anlamlıdır ve bu durum mektupların sıhhatini güçlendirmektedir. Öte yandan Kur'ân'da, Rasûlullah'ın tebliğ görevi olduğu pek çok âyette tekrar edilmekte, onun tüm insanlığa uyarıcı olduğu bildirilmektedir. Bu, onun ulaşamadığı kişi ve bölgelere elçi göndermesinin, mektup yazmasının da tabii hatta gereklilik olduğunu gösterir.

33 Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi; a.g.m., el-Vesâiku's-Siyâsiyye, Hz. Peygamber Döneminin siyasi-idari belgeleri; a.g.m., Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu, trc. Mehmet Yazgan, Beyan, İstanbul, 2013; Ahmet Önkâl, Rasûlullah'ın İslam'a Davet Metodu, Esra Yayınları, Konya, 1981; Âbidin Sönmez, Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları, İnkılâb, İstanbul, 1984; Mehmet Akif Yalçınkaya, Arap Dili ve Edebiyatı Açısından Hz. Peygamber'in Mektuplarının Değerlendirilmesi, YLT, İzmir, 2006; İsmail Hakkı Göksoy, Hz. Peygamber'in Hükümdarlara Gönderdiği Davet Mektupları ve Önemi, II. Kutlu Doğum Sempozyumu, Isparta, 1999, s. 119 vd.

Sonuç olarak davet mektuplarının, başından sonuna dek âyetlerden hareketle yazılmış olması, mektuplarda yer alan neredeyse her kelimenin Kur'ânî bir temelinin bulunması dikkat çekicidir. Bu, rastlantı ve kişisel bir tercihin değil, Rasûlullah'ın musaddık olduğunu göstermek, muhataplara da ısr yükümlülüklerini hatırlatma amacının sonucu olmalıdır. Muhammed Hamidullah, Rasûlullah'ın, va'z-u nasihatta bulunacak misyonerler göndermek yerine, kısa, özlü ve anlaşılır mektuplar yazmayı tercih etmesinin hayret verici bir durum olduğu tespitinde bulunur.³⁴ Ancak Kur'ân açısından bakıldığında bir nebîden beklenenin de bu olduğu görülür. Çünkü Kur'ân, Ehl-i Kitab'a yapılacak davetin ve onlarla mücadelenin ne şekilde olması gerektiğini detaylı bir şekilde gösterir.

---

34 Muhammed Hamidullah, Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu, s. 13-14.

5. Sonuç

Yukarıda ele alındığı üzere, tasdik kavramının, Kur'ân'ı ve onun iniş sürecini doğru anlama açısından büyük önemi vardır. Kur'ân, inmeye başladığı ilk günden itibaren kendi meşruiyetini tasdik kavramı üzerinden ortaya koymuştur. Mesela Kur'ân'ın, Allah'ın indirdiği bir vahiy değil, iftira edilerek O'nun adına uydurulan bir kitap olduğu iddiası tasdik kavramına vurgu yapılarak reddedilmiş, Kur'ân'ın vahiy kaynaklı olduğunun ispatı onun önceki kitaplarla arasındaki tasdik ilişkisine dayandırılmıştır. Böylelikle Ehl-i Kitab'a, iki vahiy arasında karşılaştırma yapmaları teklif edilmiştir. Mekkeli müşrikleri de Ehl-i kitaba yönlendirerek tasdik kavramının bu yönüyle dolaylı olarak onlar için de anlam ifade etmesi sağlanmıştır. Öte yandan Ehl-i kitabın mucize taleplerine de, Muhammed (s.a.v.)'e vahyedilenlerin, önceki ilahi kitaplardakilerden farklı şeyler olmadığı hatırlatılarak, yani tasdik kavramıyla cevap verilmiştir. Bu, Kur'ân'ın vahiy ürünü, Muhammed (s.a.v.)'in de Allah'ın nebisi olduğunu ortaya koyma yönü-

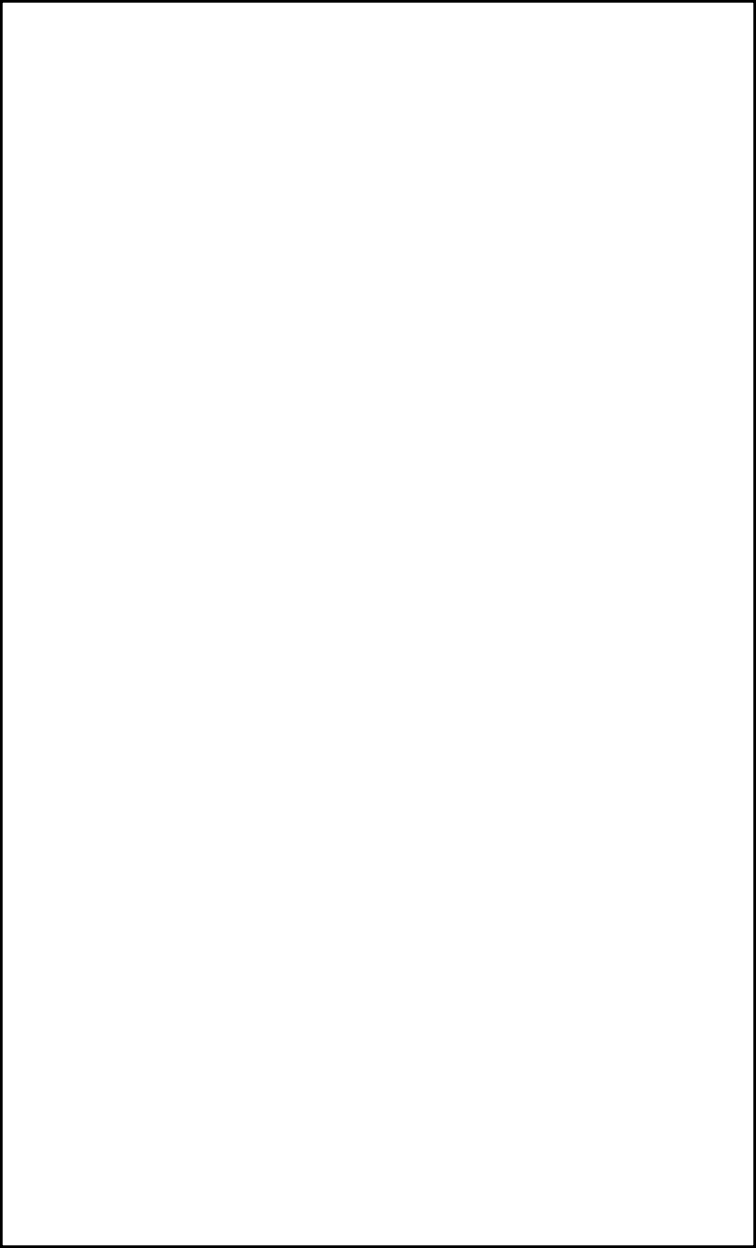
le Kur'ân ile önceki kitaplar arasındaki tasdîk ilişkisinin, mucize değerinde olduğunu göstermektedir. Hatta kendisine indirilenlerin kaynağına dair şüphe duyması halinde Ehl-i kitaba danışabileceğinin söylenmiş olması, tasdîk kavramının kişisel tatmin ve güven sağlaması açısından Muhammed (s.a.v.) için de önem taşıdığını göstermektedir.

Tasdîk, tarih boyunca nebî beklentisi içerisinde olan tüm ümmetlerin mensuplarını, beklenen bir nebîye tâbî olmama ile yalancı birinin peşine takılıp gitme ihtimali arasındaki gerilimden kurtaran yegane ölçüt olmuştur. Bu durumda, ellerindeki kitabı tasdîk eden rasuller geldiğinde insanların onlara karşı çıkışlarının tek sebebinin de görmezden gelmek olduğu sonucuna tasdîk kavramıyla ulaşılmaktadır.

Tasdîk kavramı, sadece Muhammed (s.a.v.)'ın davet mektuplarındaki muhteva ve üslubu şekillendirmekle kalmamış, kıyamete dek yapılacak davet yöntemini de belirlemiş olmaktadır.

Tasdîk, sadece son şeriatın önceki şeriatlerle süreç içerisindeki ilişkisini göstermekle kalmamış, son şeriatin öncekilerin yerine kademe kademe geçişini de sağlamış, böylelikle şeriatteki süreklilik ve devamlılığın nasıl sağlandığını anlamamıza yardımcı olmuştur. Bu, Kur'ân'ın iniş sürecinde yü-

rürlükte olan/olması gereken bir şeriatın olduğunu göstermesi açısından da çok önemlidir. Çünkü tasdîk kavramı, öncesi olmayan bir din ve kapkaranlık bir Mekke algısını reddederek doğru siyer algısının oluşmasına katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Abdulaziz Bayındır, 14.04.2014 tarihli müzakere.

Âbidin Sönmez, Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları, İnkılâb, İstanbul, 1984;

Ahmet Cevdet Paşa, Belağat-ı Osmaniyye, İstanbul, 1323.

Ahmet Önkal, Rasulullah'ın İslam'a Davet Metodu, Esra Yayınları, Konya, 1981;

Alaeddin Ali b. Muhammed b. İbrâhim el-Bağdâdî Hâzin (ö. 741/1341), Tefsîru'l-hâzin, Beyrut, 1979.

Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî (ö. 310/923), Câmi'u'l-Beyân, Beyrut, 1992.

Carullah Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî (ö. 538/1144), el-Keşşâf an Hakâik-i Ğavâmidî't-tenzîl ve 'uyûni'l-akâvîl fî vücûhi't-te'vîl, Riyad, 1998.

Ebû Abdirrahman el-Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî (ö. 175/791), Kitâbü'l-'ayn, İran, 1409 (h.)

Ebû Bekr Muhammed b. İbrahim b. el-Münzir en-Ney-sâbûrî (ö. 319/931), Kitâbü tefsîri'l-Kur'ân, Medine, 2002.

Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrerem İbn Manzûr (ö. 711/1311), Lisânü'l-Arab, Beyrut, 1990.

Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükerrerem İbn Manzûr (ö. 711/1311), Lisânü'l-Arab, Beyrut, 1990.

Ebu'l-Huseyn Ahmed İbn Fâris b. Zekeriyya (ö. 395/1004), Mu'cem-u mekâyis fi'l-luğa, Mısır, 1969.

Ebu'l-Huseyn Ahmed İbn Fâris b. Zekeriyya (ö. 395/1004), Mu'cem-u mekâyis fi'l-luğa, Mısır, 1969

Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî en-Ney-sâbü'rî (ö. 261/875), Sahîh-u Müslim, Beyrut, trs.

el-İmam Hafız İbn Kesîr (ö. 774/1373), Tefsîru'l-Kur'â-ni'l-Azîm li'l-Hafız İbn Kesîr, Kahire, 2005.

Fatih Orum, Kur'ân ve Sünnet Temelinde Kur'ân'ı Anlama Usûlü, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013.

Hamidullah, İslam Peygamberi, trc. Salih Tuğ, Yeni Şa-fak Gazetesi Yayını, Ankara, 2003.

el-Vesâiku's-Siyâsiyye, Hz. Peygamber Döne-minin siyasi-idari belgeleri, trc. Vecdi Akyüz, Kitabevi, İstanbul, 1997;

Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu, trc. Mehmet Yazgan, Beyan, İstanbul, 2013.

İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Mu-hammed b. İdris (ö. 327/938), Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm, Mekke, 1414.

İbrahim Emiroğlu, “Mantık”, DİA, XXVIII.

İsmail Hakkı Göksoy, Hz. Peygamber’in Hükümdarlara Gönderdiği Davet Mektupları ve Önemi, II. Kutlu Doğum Sempozyumu, Isparta, 1999.

Kurtubî, XV, 109; Ebû Bekr Muhammed b. Abdillâh İbnü’l-‘Arabî (ö. 543/1148), Ahkâmü’l-Kur’ân, Beyrut, trs.

Mahmut Kaya, “Tasavvur”, DİA, XXXX.

Mehmet Akif Yalçınkaya, Arap Dili ve Edebiyatı Açısından Hz. Peygamber’in Mektuplarının Değerlendirilmesi, YLT, İzmir, 2006.

Muhammed b. İsmail el-Buhârî (ö. 256/870), el-Câmiu’s-Sahih, Kahire, 1400

Muhammed eş-Şirbînî el-Hatib (ö. 977/1570), es-Sîrâcü’l-Münîr, Beyrut, 2004

Muhammed Mütevellî eş-Şa’râvî (820/1418), Tefsîru’ş-Şa’râvî, Kahire, trs.

Muhammed Reşid Rıza (ö. 1354/1935), Tefsîru’l-Kur’âni’l-Hakîm = Tefsîru’l-Menâr, Beyrut, 1999.

Mustafa Sinanoğlu, “İman”, DİA, XXII.

Zeki Bayraktar, Kur’an ve Sünnet Ama Hangi Sünnet, İstanbul, 2013.

